

Воєнні злочини та злочини проти людяності як міжнародні злочини порушення норм *jus cogens*: питання кваліфікації

Грушко М. В.¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.05.2023	Право	341.1

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10218075>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Світова спільнота надзвичайно сильно стурбована питаннями порушення прав людини, які виражаються в криміналізації найтяжчих міжнародних злочинів, а посилює проблематику вчинення таких порушень під час збройних конфліктів. Питання міжнародно-правового захисту осіб під час збройних конфліктів набуває особливої уваги та актуальності в XXI столітті, коли науково-технічний прогрес набуває неймовірного розвитку. В статті досліджуються поняття воєнних злочинів та злочинів проти людяності, їх співвідношення та належна кваліфікація, а також піднімаються проблемні питання притягнення до відповідальності за ці види міжнародних злочинів. Окреслювалися питання вчинення на території України починаючи з 2014 р. та внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації з 2022 р. вказаних міжнародних злочинів. Піднімаються питання документування та збору доказів щодо вчинення міжнародних злочинів. Проблеми порушення прав людини завжди стоять перед світовою спільнотою та надзвичайно її турбують. Захист прав людини в мирний час, а зокрема в період збройних конфліктів – це не нова проблема, але вона набуває нових обертів та обсягів, які послаблюють ситуацію безпеки у світі. Негативний вплив збройних конфліктів на порушення прав людини, воєнні злочини, злочини проти людяності підвищують актуальність питання та викликають необхідність вдосконалення міжнародного законодавства, якому вдасться посприяти їх попередженню та/або належного притягнення до відповідальності за їх вчинення.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародне кримінальне право, міжнародне гуманітарне право, збройний конфлікт, відповідальність в міжнародному праві, воєнні злочини, злочини проти людяності, Лаутерпахт, Римський статут, Міжнародний кримінальний суд, кримінальне право України.

War crimes and crimes against humanity as international crimes and the qualification issue

Abstract. The protection of human rights is one of humanity's enduring challenges. Over millennia, efforts have been made to address it from the perspectives of politics, law, ethics,

¹ доктор економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-економіки та адміністрування, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Україна, 40002, Сумська обл., м. Суми, вул. Роменська, 87, <https://orcid.org/0000-0003-1362-478X>

religion, and philosophy. The international community links the promotion of peace and security with ensuring the rights and freedoms of individuals, as states that disregard human rights and fundamental freedoms pose a threat to global peace as a whole. Neglecting these rights typically leads to the commission of international crimes. Human rights violations have always been a concern for the global community. The protection of human rights in times of peace, especially during armed conflicts, is not a new issue, but it is evolving and expanding, weakening the world's security situation. The negative impact of armed conflicts on human rights violations underscores the urgency of the matter and calls for the improvement of international legislation, which can contribute to preventing crimes against humanity and reducing the number of war crimes.

The global community is deeply concerned about human rights violations, manifested in the criminalization of the most serious international crimes, and exacerbates the issue of committing such violations during armed conflicts. The issue of international legal protection of individuals during armed conflicts receives special attention and relevance in the 21st century, when scientific and technological progress is advancing at an incredible pace. This article explores the concepts of war crimes and crimes against humanity, their relationship, and proper qualification, as well as raises problematic issues related to accountability for these types of international crimes. Issues related to the commission of these international crimes on the territory of Ukraine, starting from 2014, and as a result of the full-scale invasion of the Russian Federation in 2022, are outlined. The article also addresses the documentation and collection of evidence regarding the commission of international crimes. Human rights violations have always been a concern for the global community. The protection of human rights in times of peace, particularly during armed conflicts, is not a new problem, but it takes on new dimensions and proportions that weaken the world's security situation. The negative impact of armed conflicts on human rights violations, war crimes, and crimes against humanity increases the relevance of the issue and necessitates the improvement of international legislation, which can contribute to their prevention and/or proper accountability for their commission.

Keywords: international law, international criminal law, international humanitarian law, armed conflict, responsibility in international law, war crimes, crimes against humanity, Lauterpacht, Rome Statute, International Criminal Court, criminal law of Ukraine..

Вступ

Захист прав людини – одна з одвічних проблем людства. Протягом тисячоліть її намагалися вирішувати, розглядаючи з позиції політики, права, етики, релігії, філософії. Міжнародна спільнота пов'язує проблему підтримки миру та безпеки з питаннями забезпечення прав та свобод людини, оскільки держави, в яких зневажаються права людини та основні свободи, становлять загрозу для миру в цілому. Нехтування цими правами зазвичай призводить до вчинення міжнародних злочинів. Проблеми порушення прав людини стоять перед світовою спільнотою та надзвичайно її турбують. Захист прав людини в мирний час, а зокрема в період збройних конфліктів – це не нова проблема, але вона набуває нових обертів та обсягів, які послаблюють ситуацію безпеки у світі. Негативний вплив збройних конфліктів на порушення прав людини підвищує актуальність питання та викликає необхідність вдосконалення міжнародного законодавства, якому вдасться посприяти попередженню вчиненню злочинів проти людяності та зменшити кількість воєнних злочинів.

У преамбулі Загальної декларації прав людини 1948 р. стверджується, «що визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, їх рівних і невід'ємних прав є основою свободи, справедливості і загального миру». З 74-річниці з дня прийняття Загальної декларації ці слова не втратили актуальності. Через 77 років після

оголошення рішення Нюрнберзького трибуналу залишається вищою мірою справедливості покарання за наслідки воєнних злочинів Другої світової війни та злочинів проти людяності. В свій час Нюрнберзький процес сформував нові відносини між міжнародною системою та суверенітетом держав в післявоєнний період, нові принципи міжнародного кримінального правосуддя, які стали наративами для міжнародного кримінального права. Імперативи захисту прав людини, а також обов'язок покарання за нехтування цими правами носять характер норм *jus cogens*. Сучасне міжнародне право регламентує концепцію норм *jus cogens* як основу реалізації принципів відповідальності за вчинення воєнних злочинів та злочинів проти людяності та тим самим «імперативізує» міжнародного права.

Стан дослідження. Окремі питання визначення змісту норм *jus cogens*, поняття воєнних злочинів та злочинів проти людяності, змісту універсальної юрисдикції в контексті цих міжнародних злочинів входили до кола наукових інтересів ряду вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Зелінської Н. А., Антипенко В. Ф., Гнатовського Н. Н., Пашковського М. І., Дрьоміної-Волок Н. В., Андрейченко С. С., Верле Г., Бассіуні М. Ш., Касезе А. Рендел К. та інших. Але й досі залишаються спірні як теоретичні, так й практичні аспекти у вказаній сфері.

Метою статті є дослідження воєнних злочинів та злочинів проти людяності в точці перетину їх кваліфікації та відповідальності за їх вчинення, а також окреслення питання вчинення на території України починаючи з 2014 р. та внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації з 2022 р. вказаних міжнародних злочинів.

Результати

Ідея виокремлення серед міжнародних правопорушень злочинів проти прав людини, які є особливо небезпечними посяганнями була висунута давно. Ідею підтримували багато різних вчених та науковців. Якщо держава буде відкрито зневажати справедливість, нехтуючи та порушуючи права інших щоразу знадаючи привід для цього, то інтерес безпеки людства в цілому дасть іншим державам право об'єднатися для відсічі та покарання такої держави. Поняття міжнародного злочину виникло та розвивалось в силу усвідомлення, що збройні конфлікти є найбільшим злом, яке зазіхає на засади існування всього людства та нехтує правами кожної людини. Варто виділити дослідження професора Лаутерпахта Х. та професора Лемкіна Р. у розвиток захисту прав людини шляхом кваліфікації та криміналізації злочинів проти людяності. У свій час відомі юристи-вчені долучилися до кримінального переслідування, яке на міжнародному рівні вперше було пов'язане з злочином агресії. Аналізуючи науковий доробок Лаутерпахта Х. [1] та Лемкіна Р. [2] сфери прав людини встановлено важливий та такий що не втратив актуальності внесок учених у формування концепції прав людини, питання криміналізацію та перше кримінальне покарання на міжнародному рівні злочину агресії, наслідками якого є злочини проти людяності та воєнні злочини.

Особисто переживши переслідування та гоніння, які розпочались в 1933 р. та тривало до 1944 р. нацистською Німеччиною, учені опинились в різних куточках світу, зокрема Лаутерпахт Х. у Великобританії, а Лемкін Р. – у США. Науковці розпочинають самостійну роботу з документування воєнних злочинів нацистського режиму Німеччини. Ситуація фіксації воєнних злочинів українськими юристами перегукується з документуванням злочинів нацистської Німеччини вченими Лаутерпахтом Х. та Лемкіним Р. Активістська академічна документація Лемкіним Р. була чи не єдиною документацією великих обсягів, яка включала перелік нормативно-правових документів, які в свій час приймалися нацистською Німеччиною, робота над їх

аналітикою, а також аргументація концепції геноциду та важливості притягнення до відповідальності за цей злочин конкретними фізичними особами є надзвичайно необхідним для криміналізації злочинів, які становлять основний масив міжнародних злочинів, в кримінальному переслідуванні яких існує юридичний інтерес всієї міжнародної спільноти.

Злочини проти людяності разом з такими міжнародними злочинами як агресія, геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності становлять категорію «ключових» міжнародних злочинів (*core crimes*). Відповідною реакцією міжнародної спільноти на вказані найтяжчі міжнародні злочини має виражатися шляхом належного кримінального переслідування та за допомогою реалізації відповідальності, яка є символом принципу справедливості в міжнародному праві. Переслідування індивідів за допомогою як міжнародних кримінальних судових органів, так й національних судових органів, що є відображенням необхідності подолання безкарності за тяжкі міжнародні злочини у глобальному масштабі.

Зусилля з формування міжнародно-правового фундаменту боротьби з зазначеними протиправними діяннями є надзвичайно важливими та полягають в «конвенціоналізації». Щодо цього питання у міжнародному кримінальному праві існує серйозна прогалина, оскільки злочини проти людяності не є предметом будь-якого глобального договору, на відміну від воєнних злочинів. Різні документаційні ініціативи як державного, так й міжнародного характеру у зв'язку з подіями на Україні можуть стати необхідним та важливим складовою в процесі притягнення винних до відповідальності за воєнні злочини та злочини проти людяності та тим самим наголосити та аргументувати необхідність прийняття належного міжнародно-правового акту. Як показує історія міжнародного права подібні ініціативи не потрібно знімати з рахунків. В свою чергу Лаутерпахт Х. намагався посилити аргументацію «злочинної діяльності нацистського режиму Німеччини, яке було дещо іншим баченням на відміну від доробку Лемкіна Р. Акцентується увага вченого на ролі індивіда в міжнародному праві та звертається увага на те, що сваволя держави не є необмеженою в міжнародному праві, тим самим розкривається існуюча сьогодні концепція захисту прав людини.» [3]. Будучи автором багатьох наукових праць, аргументуючи концепції, які в подальшому лягли в основу Загальної декларації прав людини 1948 р., суддя Міжнародного суду ООН в Гаазі (1954-1960 р.р.) – Лаутерпахт Х. став фундатором-архітектором міжнародного права ХХ століття. Варто виділити, «...ідея Міжнародного білля прав людини є більше ніж життєво необхідною частиною структури світу» – зазначається в передмові одної з робіт вченого, і саме таке бачення світу ставали наративами сучасного міжнародного права. Юристи, які допомагали не лише зі словесним оформленням правильної кваліфікації злочинів для Нюрнберзького процесу, але й з належним обґрунтуванням. Лаутерпахт Х. запропонував концепцію злочинів проти людяності.» [3]. Фактично це є масові та широкомасштабні та систематичні напади на цивільне населення, які можуть проявлятися в різних формах: вбивства, катування, поневолення або переслідування. Лаутерпахт Х. наголошував, що «жертвами цих злочинів є індивідуальні особи, конкретні люди, тому мав намір прив'язати злочини проти людяності не лише до фази ведення збройних дій, не лише коли наявний збройний конфлікт, а й до мирного періоду. Тому головною ідеєю багатолітньої праці Лаутерпахта Х. було формування норм міжнародного права, які повинні лягти в основу відносин між державами.» [3]. Як автор концепції прав людини, член Комісії міжнародного права ООН, суддя Міжнародного суду в Гаазі - Лаутерпахт Х. став ініціатором внесення до Статуту ООН положення про дотримання прав людини що є надзвичайно важливим аспектом формування цілей організації ООН. Наукова спадщина Лаутерпахта Х. містить історико-правові дослідження, в яких він розглядає

окремі історичні факти відповідно до власної концепції злочину проти людяності. Терміни «злочин геноциду» та «злочини проти людяності» залишаються, на жаль, актуальною проблемою сьогодення та належать до найбільш суспільно небезпечних злочинів в міжнародному кримінальному праві. На жаль, злочин геноциду та злочини проти людяності часто супроводжуються вчиненням воєнних злочинів, що посилює питання їх попередження. Концепція щодо злочинів проти людяності набула активного розвитку з часів заяви її Лаутерпахтом Х. «Концепція геноциду представлена Лемкіним Р. збереглась майже незмінною та відображена в тому ж обсязі нормативно, хоча певні дискусії щодо неї продовжуються й сьогодні. Надзвичайно важливо що присутній принципово різний ідеологічний підхід» [3] Лаутерпахта Х. до концепції щодо злочинів проти людяності та Лемкіна Р. до концепції щодо злочину геноциду.

Сьогодні напрацювання та нововведення у сфері міжнародного права щодо концепції злочинів проти людяності та щодо воєнних злочинів надзвичайно важливі для України. Україна та партнери України лобіюють питання створення трибуналу по агресії. І коли кажуть, що вести мову про відповідальність вищого керівництва зараз зарано, то деякі політики та науковці України, нагадують про спадок Нюрнбергу та підтримують ініціативу міжнародної наукової спільноти щодо створення спеціального Трибуналу з розгляду справи про злочин російської агресії проти України. Зокрема, міністр закордонних справ Кулеба Д. зазначає, що «прецедент створення такого інструменту міжнародного правосуддя вже був у XX столітті. У січні 1942 р. в Лондоні представники дев'яти держав підписали декларацію, що заклала основи Нюрнберзького трибуналу» [4].

Боляче думати, скільки страждань сьогодні спричинено росією українцям, скільки вчинено воєнних злочинів проти цивільного населення та злочину проти людяності: артилерійські обстріли, авіаційні бомбардування, ракетні удари по житлових кварталах українських міст, дитячих садках, шкіл, обстріли АЕС, а також обстріли та знищення критичної інфраструктури, жертвами яких ставали мирне населення. Серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права ретельно документуються та надалі стають основними матеріалами для роботи органів міжнародного та українського правосуддя. Але не без своєрідних проблем та складнощів в цих процесах обходиться. Проте варто звернути увагу що, не все що роблять громадські організації, може бути корисним та прийнятним через недотримання методології документування або нехтуванням належним процесом збереження доказів. Пріоритет у процесі документування – безпека свідків та потерпілих, мова йде про право на недоторканість приватного життя. Має гарантуватися захищеність та конфідентичність інформації, яку отримує громадська організація в процесі її збору.

«Багато серйозних порушень загальної ст. 3 Женевського протоколу II, як і інших основоположних норм Женевської конвенції, не завжди відносять до серйозних правопорушень (*grave breaches*), та вони, однак, становлять універсальний інтерес та є предметом універсального осуду. Це є злочини *jus gentium*, тому всі країни мають право суду над порушником. Це право можна розглядати як аналог *mutatis mutandis*, що надає право всім країнам посилаючись у даному випадку на зобов'язання *erga omnes*, які покладають універсальний обов'язок» [5]. «Незважаючи на різну правову природу концепції *jus cogens* та концепції *erga omnes*, вони мають безпосередню близькість застосування цих двох концепцій щодо воєнних злочинів, зокрема застосування у сфері захисту прав людини, що виражається в протидії серйозним правопорушенням, які визначаються такими відповідно до міжнародного права» [6]. Варто враховати, що в межах концепції універсальності попередження та покарання за злочини проти людяності також діє як інструменти досягнення однієї мети – забезпечення інтересу всього міжнародного співтовариства. Тому лише спільними зусиллями як державних

органів, так і академічної спільноти росія буде притягнута до відповідальності, а її керівництво за злочини проти людяності та воєнні злочини проти України. Важливо, аби норми міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини працювали, а винні притягались до відповідальності за скоєні міжнародні злочини без уникнути такої відповідальності незалежно від часу їх скоєння. Тому академічна думка та наукове обґрунтування [3] є не менш важливим, з огляду що може впливати як на державну політику, так й на політику на міжнародному рівні.

Варто звернути увагу, що у своїй доповіді щодо Віденської конвенції про право міжнародних договорів Комісія з міжнародного права ООН пропонує певний перелік норм *jus cogens*: нелегітимне застосування сили, «такі діяння, як работоргівля, піратство або геноцид, у боротьбі з якими всі держави мають консолідуватись» але також зазначає, що деякі правові доктрини схилиються до розширення концепції імперативних норм міжнародного права задля загального захисту прав людини» [7, Р. 94]. Тому злочини проти людяності є саме тими викликами у боротьбі з якими всі держави мають консолідуватись.

Протягом багатьох років Комісія міжнародного права ООН працювала над узгодженням Проекту статей про міжнародну відповідальність держав. Враховуючи критичні зауваження ряду делегацій, у 2001 році Комісія змінила назву однієї глави Проекту, яка стала іменуватися «Серйозні порушення зобов'язань, що впливають з імперативних норм загального міжнародного права». Таким чином, з метою диференціації правопорушень держав до тексту статей було включено поняття «серйозне порушення державою зобов'язання», що базується на концепції імперативної норми загального міжнародного права. При цьому термін «злочин держави» не використовується. На зміну йому прийшло формулювання, відповідно до якого найбільш тяжкі правопорушення держав розглядаються як «серйозні порушення зобов'язань, що впливають з імперативних норм загального міжнародного права». Потрібно звернути увагу, що в статтях Женевських конвенцій 1949 р. про захист жертв війни також фігурує термін «серйозне порушення» зобов'язань за всіма чотирма конвенціями. Але фігурування положень щодо «серйозних порушень норм міжнародного гуманітарного права» які відповідно до ст. 85 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. кваліфікуються воєнні злочини, не применшують ступінь суспільної небезпеки злочинів проти людяності, серед яких вбивство, вигнання внаслідок збройного нападу або окупації та нелюдські дії, які є наслідком політики апартеїду, катування та інші протиправні дії. Необхідно враховувати, що злочини проти людяності можуть бути вчинені лише щодо цивільного населення. На відміну від воєнних злочинів, для злочинів проти людства не важливий контекст збройного конфлікту. Злочини проти людяності – це завжди комплекс дій, які включають елементи планування, владного підпорядкування між організаторами та виконавцями та залучення певних ресурсів. Особливо важливо, що держава-агресор вчиняє дії щодо сприяння та заохочування вчинення таких нападів.

Масовості шкоди цивільному населенню для встановлення у злочинних діях складу злочину проти людяності недостатньо. Докази мають доводити наявність наміру брати участь у систематичних нападах на цивільне населення. Так, наприклад, попри публічну інформацію про шкоду, завдану цивільному населенню після перших атак по об'єктах енергетичної інфраструктури, збройні сили держави-агресора все одно продовжували завдавати по них удари. Це свідчить про те, що цивільне населення й було об'єктом цілеспрямованого нападу.

Варто звернути увагу, що концепція «злочинів проти людяності» в міжнародному праві як у змістовному, так і в понятійному аспекті сягає своїм корінням до Преамбули

II Гаазької конвенції про закони і звичаї сухопутної війни 1899 р. та IV Конвенції 1907 р. Вказані документи містять відоме «застереження Мартенса», яке посилається на закони людяності (*laws of humanity*). Зближення гуманістичних цінностей різних культур на основі їх впливу на систему цінностей міжнародної спільноти норми міжнародного права еволюціонували та ввели певні заборони на ту чи іншу злочинну діяльність, у тому числі з'явилися поняття «воєнні злочини», «злочини проти людяності», «геноцид». Тобто порушення норм *jus cogens* призводить до *jus cogens crime*. Термін «*jus cogens crime*» є «визначенням криміналізованого порушення норми *jus cogens*. Концепція *jus cogens crime* виходять із того, що ці злочини зазіхають на інтереси світового співтовариства в цілому, зокрема тому що вони погрожують миру й безпеці людства й тим самим посягаючи на права людства в цілому. Імператив захисту осіб, які не беруть участі в бойових діях, осіб, які припинили брати участь у збройному конфлікті або потрапили у полон та поранених є метою міжнародного гуманітарного права. З огляду на те, що до категорій *jus cogens* відносяться принципи міжнародного права, які представляють собою найбільш загальне вираження практики міжнародних відносин, юридично закріплених засад сучасного міжнародного права. Принцип поваги прав та свобод людини як в мирний, так й воєнний час є одним з таких принципів міжнародного права. А тому в забезпеченні непорушності цього принципу полягає основна функція норм *jus cogens*.» [5].

Отож, відзначаємо складний та тривалий процес спроб формування правового регулювання міжнародним правом питань злочинів проти людяності. Тенденції до імперитивізації міжнародного права та орієнтації на ціннісно-правову концепцію міжнародного співтовариства продовжує залишатись доктрина *jus cogens* сприятиме конвенціоналізації злочинів проти людяності. Обов'язковий контекстуальний елемент наявності збройного конфлікту як міжнародного, так і неміжнародного характеру.

Злочини проти людяності (ст. 7) та воєнні злочини (ст.8) є одними з чотирьох міжнародних злочинів, які передбачені Римським статутом Міжнародного кримінального суду та відповідно на які поширюється юрисдикція цього Суду. Злочини проти людяності – злочини, що вчиняються в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення, що відносимо до контекстуального елементу. Природа критеріїв широкомасштабності та систематичності є надзвичайно важливими та визначальними. Систематичність означає вчинення нападів за однотипною схемою, а широкомасштабність – спрямованість нападів проти масової кількості людей, а також їхнє здійснення на значних територіях держави. Проте критерії політики держави щодо широкомасштабності та системності є оціночними, що може викликати суперечності при доведені їх в суді. Злочини проти людяності вчиняються як у мирний час, так і в період збройного конфлікту, що відповідно відрізняє від воєнних злочинів. Наразі злочини проти людяності не криміналізовані також і Кримінальним кодексом України. Проте Україна є стороною двох важливих міжнародних конвенцій: Конвенції про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства 1968 року та Європейської конвенції про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів 1974 року. Відповідно до них, «жодні строки давності не можуть бути застосовані до воєнних злочинів, злочинів проти людяності, злочину геноциду незалежно від часу їх чинення». Крім того, Україна подала дві заяви до Міжнародного кримінального суду (від 25.02.2014 № 790-VII і від 04.02.2015 № 145-VIII), що посилює актуальність та важливість питання криміналізації злочинів проти людяності національним правом. Заяви про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо можливого скоєння на території України злочинів проти людяності. Отож, де-факто, Україна визнає існування у міжнародному праві такого злочину як злочини проти людяності.

Зобов'язання щодо переслідування міжнародних злочинів, обов'язок притягнення до відповідальності, незастосовність будь-яких імунітетів, незастосовність термінів давності, незастосовність захисту на підставі обов'язку виконувати накази начальства/командування, повсюдна застосовність цих зобов'язань у мирний час та під час збройного конфлікту, неможливість відхилення від їх виконання у разі введення надзвичайного або воєнного стану, універсальна юрисдикція щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні таких злочинів – є шансом на справедливість забезпечити адаптацію законодавства України про кримінальну відповідальність до положень міжнародного права в частині питання щодо відповідальності за міжнародні злочини та тим самим запобігти юридичній та фактичній безкарності за їх вчинення.

Висновки

Враховуючи вищезазначене можна підсумувати, що аналіз норм міжнародного права, зокрема міжнародного кримінального права, міжнародного гуманітарного права щодо злочинів проти людяності дає змогу обґрунтувати необхідність та доцільність прийняття норм та ричагів реагування світовою спільнотою в окремих ситуаціях щодо злочинів проти людяності, зокрема на нагальну ситуацію, яка склалася в Україні, що сприятиме подальшому вдосконаленню норм міжнародного права. Сучасні положення стосовно воєнних злочинів щодо гуманітарних норм *jus cogens* відображаються як в нормах міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевських конвенцій 1949 р., Додаткових протоколу I доданих до Женевських конвенцій 1977 р., так й в нормах міжнародного кримінального права, зокрема в Римському статуті Міжнародного кримінального суду, який є спробою об'єднати договірний механізм, заснований на юрисдикції держав-учасниць, з імперативною юрисдикцією від імені світового співтовариства. Злочини проти людяності потребують такого ж договірного регулювання та об'єднаних зусиль щодо кваліфікації вказаних діянь. Аргументовано стверджується, що міжнародно-правові злочини в римській модифікації підпадають під юрисдикцію постійного Міжнародного кримінального суду, та являються найбільш серйозними злочинами, що викликають занепокоєння міжнародної спільноти. Таким чином, враховуючи різні доктринальні підходи до концепції злочинів проти людяності підпадають під захист концепції норм *jus cogens*. Існування імперативної юрисдикції від імені світового співтовариства та незастосування термінів давності є переконливою ілюстрацією прогресивного розвитку імперативу міжнародного права, внаслідок чого допускає можливість обмеження суверенітету держав в результаті концепції універсальної юрисдикції. Тому воєнні злочини та злочини проти людяності як злочини норм *jus cogens* показують небезпеку та тяжкість наслідків їх вчинення для всієї міжнародної системи.

Список використаних джерел

1. Lauterpacht, H.. An International Bill of the Rights of Man. New York: Columbia University Press, 1945. 230 p.; Lauterpacht H. The Function of Law in the International Community. Oxford: Clarendon Press, 1933. 470 p.; Lauterpacht H. Law of Nations and the Punishment of War Crimes. *British Year Book of International Law*. 1944. Vol. 21. P. 58-95; Lauterpacht H. Grotian Tradition in International Law. *British Year Book of International Law*. 1946. Vol. 23. P. 1-53; Lauterpacht H. Limits of the Operation of the Law of War. *British Year Book of International Law*. 1953. Vol. 30, P. 206-243; Lauterpacht H. Problem of the Revision of the Law of War. *British Year Book of International Law*. 1952. Vol. 29. P. 360-382; The European Tradition in International Law : Hersch Lauterpacht. *European Journal of International Law*. 1997. Vol. 8, No.2. P. 215-315. URL: <http://www.ejil.org/archive.php?issue=52>

2. Lemkin R. Genocide. *American Scholar*. Volume 15, No. 2. 1946, 230 p.; Lemkin R. Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation. *Analysis of Government, Proposals for Redress* Columbia University Press, 1944; Lemkin P. The Legal Case Against Hitler, *The Nation*, 24 February 1945, p. 205
3. Грушко М. В. Лаутерпахт Х. та Лемкін Р.: синергія ідеї захисту прав людини та питання збройних конфліктів. «Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.. (м. Одеса, 17 трав. 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. 996 с. – С. 417-420
4. Кулеба підтримав ініціативу щодо створення Трибуналу для покарання керівництва РФ за агресію проти України. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/809084.html>
5. Тупчієнко Д. М. Імперативні принципи міжнародного права та їх співвідношення з *erga omnes*. URL: <https://illawyers.wordpress.com/2012/09/25/%D1%96%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8-%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF/>
6. Грушко М. В. Воєнні злочини як міжнародні злочини *jus cogens*. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 241-244
7. Damrosch L. F. Comment: Connecting the Threads in the Fabric of International Law. *Universal Jurisdiction: National Courts and the Prosecution of Serious Crimes under International Law* Ed. By S. Macedo. Philadelphia University of Pennsylvania Press, 2006. 194 p.